

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 894 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
Toyirova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umda	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aktsiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector.....	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevdal Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжонова	
O'zbekiston respublikasi budjet jarayonida budjetlarning ochiqqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva MaxliyoXon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	
Ta'lim kreditini moliyalashtirish jamg'armasi faoliyati.....	666
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Tibbiyot muassasalarining moliyaviy ta'minoti va resurslardan foydalanish mexanizmlariga ta'sir qiluvchi omillar	670
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tourism finance for sustainability: investing in green futures	674
Tashpulatov Sadriddin Sayfulloevich	

Ta'lim jarayonlarini boshqarishda mobil texnologiyalar	681
Esonova Mohiraxon Sodiqjon qizi, Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Sherzodbek Nabiyev Nurmuhammad o'g'li	
Banklarda risklarni nazorat qilishning amaliyoti	686
Jumanazarov Muzaffar Jumanazar o'g'li	
Налоговые реформы в Узбекистане: вызовы, достижения и перспективы	692
Садиков Искандар Гайратович, Буранова Лола Вахобовна	
Turizm xizmatlari samaradorligini baholash usullari va vositalari tahlili	704
Jiyanov Uktam Panjiyevich	
Korxona va tashkilotlarda xodimlarni boshqarish strategiyasi	712
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlashning ahamiyati	716
Dusmaxamedov Abduljalil Abdusabirovich	
Davlat korxonasini xo'jalik jamiyatiga o'zgartirishning foydali jihatlari	720
Z.D. Sanjarov	
The role and main types of agricultural tourism in Uzbekistan	724
M.Xolmuratova, G.N.Tojiyeva	
Цифровые технологии как драйвер повышения эффективности банковского маркетинга	727
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи	
Потребительская стоимость товаров в условиях экономики Узбекистана	735
Мусаева Шоира Азимовна	
Valyuta risklarini boshqarishda metching siyosatining ahamiyatini oshirish	739
Yahyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
Yangi o'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati	744
Azimova Shoxista Salohiddinovna	
Improving the methodology for assessing the financial stability of banks	750
Sharipova N.H.	
Инструменты стратегического планирования и прогнозирования в управлении ООО "МТЕ TECHNIK": оценка и повышение финансовой стабильности	757
Нишоновна Муниса Одилжон кизи	
Актуальные вопросы налоговой политики	763
Бердыева Угулой Абдурахмоновна	
Ilm-fanni moliyalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi	768
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Jizzax viloyatida ekologik, rekreatsiya turizmlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni prognozlashtirish	773
G'apparov Azim Qayumovich	
Qashqadaryo viloyatida ekologik va yashil texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar	781
Meylikov Fazliddin Abduhalim o'g'li, Buriyev Shaxbos Baxtiyorovich	
Biznes subyektlari auditida soddalashtirilgan moliyaviy hisobot tayyorlash usulini qo'llash xususiyatlari	786
Tajekeev Ziyatdin Kobeysinovich	
Biznes jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari	791
Mullajonova (Matchanova) Shaxsanam Taxiroyva	
Raqamli xizmatlar bozori: elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatishning yangi bosqichlari	796
Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali Qizi	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirishning ahamiyati	800
Musurmankulova Gulchehra Isabekovna	
Ekologik turizm nuqtai nazaridan turizm marketingining usullari va asosiy vositalarining xususiyatlari	806
Yokubjonova Xulkarbonu Yokubovna	
O'zbekiston iqtisodiyotida turizmning o'rni va rivojlanish istiqbollari	815
Qosimova Fazilat, Kalandarov Ravshan	
Korporativ strategiyani ishlab chiqish bosqichlarining tahlili	819
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Abduvasiyeva Marjona Anvarovna	

Mamlakatimiz turizmini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha o'tkazilayotgan islohotlarning o'rni.....	823
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Nuridinov Bexruz Akbar o'g'li	
Hududlarda tadbirkorlarning islomiy investitsiyalardan foydalanish niyatlariga undovchi omillarning empirik tadqiqoti.....	829
Irgasheva Gulbahor	
Davlat vositalari yordamida innovatsion faoliyatni moliyaviy rag'batlantirish yo'nalishlari	836
Baxriddin Nodirbek Zamirdinovich	
Важность качества управления на предприятиях общественного питания.....	842
Абдуллаева Зульфия Иззатовна, Махмудов Суннатжон Абдужаббор Угли	
O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish yo'nalishlari	848
Shaislamova Nargiza Qabilovna	
Mahalliy budjetning qo'shimcha daromadlarini shakllantirish yo'nalishlari.....	856
Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li	
Davlat moliyaviy nazoratida axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish masalalari	860
Ro'zimatova Nigora Abdullaevna	
Принципы «справедливой стоимости» в мсфо: достоинства и проблемы применения в банках узбекистана	869
Айтмуродова Рушана Бахтиеровна	
Yashil iqtisodiyot loyihalarini moliyalashtirishning nazariy jihatlari	876
Allaberganova Asalxon Kadirovna	
Davlat moliyaviy nazoratini tashkil etish hamda amalga oshirish tartibini takomillashtirish	880
Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Yirik soliq to'lovchilar va ularning investitsiyaviy faolligini investitsiyaviy chegirmalar orqali rag'batlantirish	883
Tohirov Shuhrat Niyoz o'g'li	
MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot tayyorlashda foydalaniladigan tuzatuvchi buxgalteriya yozuvlar	888
Sheraliyev Xayrulla Karimovich	

MHXS BO'YICHA MOLIYAVIY HISOBOT TAYYORLASHDA FOYDALANILADIGAN TUZATUVCHI BUXGALTERIYA YOZUVLAR

Sheraliyev Xayrulla Karimovich

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar
instituti mustaqil izlanuvchisi

UDK: 657.1

ORCID: 0009-0003-2087-8873.

Annotatsiya: Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari tamoyillariga muvofiq tayyorlangan hisobotlar milliy kompaniyalar uchun tobora ko'proq talab qilinmoqda. MHXSga muvofiq buxgalteriya hisobi xalqaro kapital bozorlariga chiqish va qarz mablag'larini yanada qulayroq shartlarda jalb qilish imkonini beradi.

MHXS hisobotlari milliy standartlarga muvofiq tayyorlangan hisobotlarni o'zgartirish orqali tayyorlanadi. Milliy va xalqaro standartlarning ko'plab talablari o'xshash, ammo ular o'rtasida farqlar mavjud. Bu farqlar moliyaviy hisobot tuzishda tuzatuvchi buxgalteriya yozuvlarini talab qiladi.

Kaliit so'zlar: MHXS, transformatsiya, tuzatuvchi buxgalteriya yozuvlari, moliyaviy hisobotlar.

Abstract: Reports prepared in accordance with the principles of international financial reporting standards are increasingly required for national companies. Accounting in accordance with IFRS allows access to international capital markets and attracting debt funds on more favorable terms.

IFRS reports are prepared by modifying the reports prepared according to the national standards. Many requirements of national and international standards are similar, but there are differences between them. These differences require adjusting accounting entries in the preparation of financial statements.

Key words: IFRS, transformation, corrective accounting entries, financial statements.

Аннотация: Отчеты, подготовленные в соответствии с принципами международных стандартов финансовой отчетности, становятся все более востребованными для национальных компаний. Ведение бухгалтерского учета по МСФО позволяет получить доступ к международным рынкам капитала и привлечь заемные средства на более выгодных условиях.

Отчёты по МСФО подготавливается путем изменения отчетов, подготовленных в соответствии с национальными стандартами. Многие требования национальных и международных стандартов схожи, но между ними имеются различия. Эти различия требуют корректирующие бухгалтерских проводок при составлении финансовой отчетности.

Ключевые слова: МСФО, трансформация, корректирующие бухгалтерские записи, финансовая отчетность.

KIRISH

Mamlakatda bozor munosabatlarining rivojlanishi, uzoq muddatli savdo aloqalarini o'rnatish, xorijiy investitsiyalarga ega tashkilotlarni tashkil etish va qimmatli qog'ozlarni xalqaro bozorga chiqarish, xorijiy sheriklarning O'zbekistondagi korxonalarning buxgalteriya hisobotlaridagi ma'lumotlarni tushunishidagi qiyinchiliklarni bartaraf etishni talab qiladi. O'zbekistonda moliyaviy hisobotlardagi ko'rsatkichlarni Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga moslash uchun buxgalteriya hisobi ma'lumotlari qayta guruhlanadi yoki buxgalteriya hisoboti transformatsiya qilinadi.

Buxgalteriya hisobotlarini transformatsiya qilish – bu kompaniya tomonidan tayyorlangan moliyaviy hisobot elementlarini xalqaro standartlar talabi asosida qayta hisoblab, xalqaro standartlarga muvofiq keladigan hisobotlarni tayyorlashdir. Transformatsiyaning mohiyati xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MHXS) muvofiq birlamchi buxgalteriya ma'lumotlarini qayta tayyorlashdir. Hisobotning transformatsiyasi buxgalteriya hisobotlarini ichki qoidalarga muvofiq tayyorlangandan so'ng amalga oshiriladi [3].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

S.Tashnazarov moliyaviy hisobotni MHXS bo'yicha transformatsiyasi va konsolidatsiyasi masalalari, moliyaviy hisobotning MHXS bo'yicha transformatsiyasi mohiyati va bosqichlari, moliyaviy hisobot (moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot) konsolidatsiyasi va moliyaviy hisobotning koeffitsiyentlarini atroflicha tadqiq etilgan.

Globalizatsiya sharoitida Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning milliy standartlarini MHXS ga uyg'unlashtirish asosida takomillashtirishni tadqiq etish dolzarb sanaladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Moliyaviy hisobotlarni o'zgartirish har bir korxona uchun alohida yondashuvni talab qiladi, shuning uchun turli kompaniyalarning moliyaviy hisobotlarini o'zgartirish uchun zarur hujjatlar ro'yxati yuqoridagilardan sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

O'zbekistonda moliyaviy hisobotlarini MHXSga muvofiq tayyorlangan hisobotlarga aylantirishning birinchi bosqichi quyidagilarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi:

- balansni tayyorlash bo'yicha hisob-kitoblar;
- moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni, pul oqimlari to'g'risidagi hisobot va boshqalar.;
- kompaniyada buxgalteriya hisobini tashkil qilish va yuritish holati;
- kompaniyaning hisob siyosati.

MHXSga muvofiq moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilish jarayonini boshlashdan oldin, kompaniyaning qabul qilingan hisob siyosati bilan tanishish kerak. Hisob siyosati kompaniya tomonidan moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish uchun qabul qilingan o'ziga xos tamoyillar, shartlar, qoidalar va amaliyotlarni o'zi ichiga oladi [4].

O'zbekistonda moliyaviy hisobotlardagi ko'rsatkichlarni xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslash uchun buxgalteriya hisobi ma'lumotlari qayta guruhlanadi yoki buxgalteriya hisoboti transformatsiya qilinadi. Transformatsiya paytida kompaniyaning xususiyatidan kelib chiqib, uning faoliyatiga xos bo'lgan doimiy amalga oshiriladigan jarayonlarning buxgalteriya yozuvlari bir xil tipda o'zgartiriladi. Quyida ko'p takrorlanuvchi ayrim buxgalteriya yozuvlarini ko'rib chiqamiz.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Hisobot davri bilan bog'liq xarajatlarni aks ettirish.

BHXSda ko'pincha xarajatlar kelib chiqqan va tegishli dastlabki hujjatlar buxgalteriya bo'limiga hali kelmagan holatlar uchraydi. Milliy buxgalteriya hisobi qoidalariga ko'ra, buxgalteriya buxgalteriya hisobi asosida xarajatlarni to'lashi mumkin. Biroq, amalda, bir qancha buxgalterlar birlamchi hujjatlarni kutish chog'ida bu yondashuvdan foydalanadilar.

1-BHXSning 27 va 28-bandlariga va MHXSni ishlab chiqish konsepsiyasiga muvofiq hisoblash tamoyili qo'llaniladi va uning talabiga ko'ra xarajatlar hamda daromadlar tovarlar (xizmatlar) sotilgan hisobot davrida hisobga olinishi kerak.

2. Asosiy vositalar bo'yicha bo'naklar.

MHXSga muvofiq, oldindan to'langan to'lovlar (bo'naklar) asosiy vositalarning narxiga to'g'ri kelishi kerak. Buxgalteriya balansida asosiy vositalar bo'yicha bo'naklar "Asosiy vositalar" moddasiga kiritiladi, oshkor qilishda esa bo'nak summasi, agar muhim bo'lsa, alohida qatarga ajratilishi yoki "Tugallanmagan qurilish" moddasiga kiritilishi kerak. Ma'lumotni yoritishda eng yirik kontragentlar va ularga berilgan bo'naklar miqdori tasvirlanishi kerak. QQS miqdori bo'nakdan ajratilishi kerak, chunki u asosiy vositalarning qiymatiga kiritilmaydi.

16-Buxgalteriya hisobining xalqaro standarti (BHXS) 10 bandida: "Korxona asosiy vositalar bilan bog'liq barcha xarajatlarini ushbu tan olish tamoyilidan foydalangan holda, bunday xarajatlar yuzaga kelganda baholashi kerak. Bunday xarajatlarga dastlab asosiy vositalar obyektni sotib olish yoki qurish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar, shuningdek keyinchalik ushbu obyektni qo'shish, almashtirish yoki texnik xizmat ko'rsatish bilan bog'liq xarajatlardan iborat".

3. Pul mablag'lari.

Likvidlikni aniq baholash uchun kompaniya naqd pulni to'g'ri tasniflashi kerak. MHXSda "Pulning ekvivalentlari" atamasi qo'llaniladi. Balansda pul ekvivalenti sifatida hisobga olinadigan moddalar qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalardan ajratilishi kerak.

7-BHXS 6-bandiga muvofiq pul ekvivalentlari investitsiyalar yoki boshqa maqsadlar uchun emas, balki qisqa muddatli pul majburiyatlarini qoplash uchun mo'ljallangan. Investitsiya pul ekvivalenti sifatida tasniflanishi uchun uni ma'lum miqdordagi pul mablag'lariga ayirboshlash va qiymatining ozgina o'zgarishi xavfi bo'lishi kerak. Shunday qilib, investitsiya odatda qisqa muddatga ega bo'lgan taqdirdagina pul ekvivalenti sifatida tasniflanadi.

Muddati 3 oy yoki undan kam bo'lgan depozitlar investitsiyalar, pul mablag'lari va ularning ekvivalentlariga qayta tasniflanadi. Xuddi shu narsa talab qilinadigan depozitlarga ham tegishli.

4. Kapital qurilish zaxiralari.

Xalqaro buxgalteriya hisobida tovar -moddiy zaxiralarni hisobga olish tartibi 2 -sonli "Tovar -moddiy zaxiralar" BHXS tomonidan belgilanadi. Qurilish uchun materiallar 2-BHXS ta'rifiga javob bermaydi. Bundan tashqari, dastlab qurilishda foydalanish uchun mo'ljallangan materiallar, boshqa inventarlardan farqli o'laroq, joriy aktivlar emas.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, qurilish inventarlari tugallanmagan qurilish sifatida qayta tasniflanishi kerak.

BHXSda aylanma mablag'larni yaratishda foydalanish uchun mo'ljallangan xom ashyo, materiallar, mahsulotlar ham "Tovar-moddiy zaxiralar" moddasi bo'yicha aylanma mablag'lar tarkibiga kiritilmasligi kerak.

BHMSda: aktivlar inventar sifatida qabul qilinadi:

sotish uchun mo'ljallangan mahsulotlarni ishlab chiqarishda (ishlarni bajarish, xizmatlar ko'rsatish) xom ashyo, materiallar va boshqalar sifatida foydalaniladigan;

sotish uchun saqlangan;

tashkilotning boshqaruv ehtiyojlari uchun ishlatiladigan.

5. Da'volarni kafolatlash va huquqiy ta'minlash.

MHXSga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda kompaniya har bir hisobot sanasida yuridik da'volar uchun zaxira yaratishi kerak. Zaxirani shakllantirish uchun asos rahbariyat yoki yuridik bo'limning ma'lum bir da'voning natijasi bo'lish ehtimoli to'g'risidagi professional qaroridir. Zaxira miqdori har bir da'vo uchun alohida belgilanadi

37-BHXSda "shartli" tushunchasi tan olinmaydigan majburiyatlar va aktivlarga nisbatan qo'llaniladi, chunki ularning mavjudligi faqat to'liq nazorat ostida bo'lmagan bir yoki bir nechta kelajakdagi noaniq hodisalar sodir bo'lganda (yoki sodir bo'lmaganda) tasdiqlanadi.

Shartli majburiyat buxgalteriya hisobida majburiyat sifatida tan olinmaydi. Hisob – kitobda hisoblangan majburiyatni aks ettirish uchun alohida 8900 "Kyelgusi xarajatlar va to'lovlar zaxiralarning hisobi" schyoti ishlatiladi. Majburiyatning xususiyatiga qarab, uning qiymati oddiy faoliyat yoki boshqa xarajatlar bilan bog'liq yoki taxmin qilingan majburiyat aks ettirilgan aktivning qiymatiga kiritiladi. Quyida buni ko'rib chiqamiz (1-jadval).

1-jadval. 2024-yil 31-dekabr holatiga kompaniyaning sud jarayonlari to'g'risidagi ma'lumot va uning salbiy natijasi ehtimoli hisobi.

Da'vo qiluvchi kompaniya	Da'voning hajmi, mln. so'm	Salbiy natija ehtimoli, %	Zaxira miqdori, mln. so'm *
"Avto detal" MCHJ	415	90	415
"Kvars" AJ	320	50	320
"Ta'mirqurilish" MCHJ	150	20	-
Jami	885	-	735

* Hisoblash: $415 \text{ mln. so'm.} \times 100\% + 320 \text{ mln. so'm.} \times 50\% = 575 \text{ mln. so'm.}$

Tuzatish yozuvida aniqlangan summaga buxgalteriya yozuvi beriladi.

6. Qarz olish xarajatlari hisobi.

BHMS ma'lumotlariga ko'ra, olingan kredit yoki kredit bo'yicha qarzning asosiy summasi shartnomada ko'rsatilgan miqdorda aks ettirilgan va majburiyat to'liq yoki qisman to'langan kungacha o'zgarmaydi (2-jadval).

2-jadval. Qarz bilan bog'liq xarajatlar.

Kredit xarajatlari turi	BHMSga muvofiq buxgalteriya hisobi
Foiz xarajatlari	Shartnoma bo'yicha foiz stavkasi bo'yicha hisoblangan
Boshqa qarz olish xarajatlari	Xarajatlarga darhol, yoki qarz muddati davomida teng ravishda yoziladi

Qarz mablag'larini jalb qilish bilan bog'liq katta xarajatlar konsalting xizmatlari, kafolatlar to'lanishi, garovni baholash xarajatlari bo'lishi mumkin, bu aslida aktiv sotib olish bilan bog'liq emas. BHXSda bunday xarajatlar harajatlari quyidagi yo'llar bilan hisobga olinadi:

- ularni yuzaga kelgan davr xarajatlariga kiritish;
- qarz mablag'larini to'lash muddati davomida keyinchalik hisobdan chiqarilishi bilan debitorlik qarzlarida to'planish.

Qarz olish xarajatlariga kelsak, 39-BHXS bunday xarajatlar olingan kredit bo'yicha qarzдорlikni kamaytiradi va uning amortizatsiya qilinishiga olib keladi.

7. Moliyaviy ijara.

17-BHXSga binoan, ijara ikki toifaga bo'linadi: operatsion va moliyaviy.

Moliyaviy lizing – bu ijarachi aktivlardan foydalanish huquqini lizing oluvchiga kelishilgan muddatga topshiradigan shartnoma. Shu bilan birga, qonuniy egalik holatidan qat'i nazar, lizing oluvchiga aktiv bilan bog'liq tavakkalchilik va foyda sezilarli darajada o'tadi.

Moliyaviy lizingdan kelib chiqadigan aktivlar va majburiyatlar lizing oluvchining balansida aks ettiriladi. MHXSga muvofiq, lizing oluvchining xarajatlari moliyaviy to'lovlar (foizlar) va to'lanmagan moliyaviy lizing majburiyatining kamayishidan iborat.

MHXS bo'yicha buxgalteriya hisobida lizing oluvchining balansidagi mol-mulk quyidagi ikki qiymatlardan eng pasti bo'yicha hisobga olinadi:

- mulkning adolatli qiymati;
- minimal ijara to'lovlarining diskontlangan qiymati.

Bunday holda, lizing beruvchi ijaraga olingan aktivlarni o'z mulki kabi amortizatsiya qilishi shart.

Moliyaviy xarajatlar lizing muddati davomida davrlarga taqsimlanishi kerak, shunda majburiyatning qolgan qoldig'ida doimiy foiz stavkasi bo'ladi. Ijarachining qarzi qancha kam bo'lsa, foizlar shuncha past bo'ladi. Shunday qilib, daromad va xarajatlar hisobida muvofiqlik tamoyiliga rioya qilinadi. Natijada, balansning "Moliyaviy lizing bo'yicha majburiyat" qatorida qarzning diskontlangan summasi – foizlarning to'lanishi miqdorini hisobga olmaganda, mulkning adolatli qiymati qo'rsatiladi (foizlar foyda va zararlar to'g'risidagi hisobotda xarajatlar sifatida aks ettiriladi).

Milliy buxgalteriya hisobi tizimida lizingni hisobga olish tartibi xalqarodan sezilarli darajada farq qiladi. Milliy qonunchilik lizingning quyidagi ta'rifini beradi.

Lizing – bu ijara shartnomasini amalga oshirish, shu jumladan ijaraga olingan aktivni sotib olish bilan bog'liq holda yuzaga keladigan iqtisodiy va huquqiy munosabatlar majmui.

Lizing shartnomasi – ijaraga beruvchi lizing oluvchi (bundan buyon ijarachi) tomonidan ko'rsatilgan mol-mulkni o'zi ko'rsatgan sotuvchidan sotib olish va ijarachiga vaqtincha egalik qilish hamda foydalanish uchun haq evaziga berish majburiyatini olgan shartnoma.

MHXS nuqtayi nazaridan asosiy mezon – asosiy xavflar va imtiyozlarning o'tkazilishi bo'ladi. Milliy qonunchilikda bu muammo bo'yicha ma'lumot keltirilmagan.

Milliy buxgalteriya hisobida foiz xarajatlari alohida ko'rsatilmaydi balki ular lizing to'lovining bir qismi sifatida ko'riladi.

8. Hisobda asosiy vositalarni qayta tasniflash.

Haqiqiy foydalanishdagi 0700 "O'rnatiladigan asbob-uskunalar" va 0800 "Kapital qo'yilmalar" schyotlarida hisobga olinayotgan asosiy vositalar, MHXS maqsadida "Asosiy vositalar" schyotiga o'tkaziladi.

BHXSda buxgalterlar ko'pincha tamoyillarga amal qilishadi: agar obyekt (asosiy vosita) foydalanishga topshirilgan bo'lsada, lekin biron sababga ko'ra hali ro'yxatdan o'tmagan yoki unga tegishli dastlabki hujjatlar berilmagan bo'lsa, u kapital qo'yilmalar sifatida aks ettirilishi kerak.

Shuni ta'kidlash kerakki, BHXS qoidalariga muvofiq, davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun hujjatlar taqdim etilgan ekspluatatsiya qilinadigan ko'chmas mulk obyektlari alohida subschyot bo'yicha ajratilgan holda asosiy vositalar sifatida hisobga olinishi kerak. Shu bilan birga, bunday obyektlar uchun amortizatsiya umumiy tartibda hisoblab chiqiladi.

Ba'zida amaldagi obyektни asosiy vositalarga aylantirmagan kompaniya, mol-mulk solig'ini tejashni istab, ataylab qiladi. Biroq, bu konvertatsiya jarayonining murakkablashishiga olib keladi, chunki 16-BHXS obyekt kelajakda ushbu obyekt bilan bog'liq iqtisodiy foyda oladigan va uning qiymatini o'lchash imkoniyati bilan

obyektni asosiy vositalar sifatida tan olinishini nazarda tutadi. Amalda ishlatilgan, lekin qonuniy foydalanishga topshirilmagan ko'chmas mulk asosiy vositalar obyekti sifatida tan olinadi, buning uchun amortizatsiya hisobini yuritish zarur.

9. Ishlatilmagan ta'til bo'yicha zaxira.

BHXS kompaniyalarni foydalanilmagan ta'tillar va bonuslar uchun zaxira hosil qilishini talab qiladi. Biroq, amalda ko'pgina kompaniyalar ushbu standartdan foydalanmaydi.

Ta'tilga haq to'lash uchun zaxiralarni yaratish zarurati 19-BHXSda keltirilgan. Standart xodimlar uchun imtiyozlar evaziga iqtisodiy foyda tan olinganida zaxirani shakllantirishni talab qiladi.

Kompaniyaning xodimlarga ta'til berish majburiyati Mehnat kodeksida va agar kompaniyada Jamoa shartnomasi bo'lsa shularda ko'rsatiladi. Pullik kompensatsiya xodimga ta'tildan foydalanish vaqtida to'lanadi, ya'ni majburiyatning bajarilish muddati aniq emas. Yana aniq qiymati ham yo'q, chunki xodimning ish haqi o'zgarishi mumkin.

MHXS talablariga muvofiq, xarajatlar ular paydo bo'lgan hisobot davrida tan olinishi kerak. Ma'lum bo'lishicha, xodim ta'tilga chiqqanida, ta'til to'lovi xarajatlar hisobidan emas, balki zaxira hisobiga to'lanadi.

Zaxira miqdori rejalashtirilgan ta'til xarajatlari asosida zaxiralarni hisoblashning qabul qilingan metodologiyasi asosida hisoblanadi.

Ta'kidlash joizki, ta'til va bonuslar zaxirasi sug'urta mukofotlari hisobga olingan holda yaratiladi. Barcha ta'til to'lovlari va bonuslar zaxiradan qoplanadi.

Kompaniya kelgusi 12 oy ichida to'lanishi kutilayotgan yillik to'lovlar uchun zaxira hisoblaydi. Dam olish xarajatlari va bonuslar belgilangan muddatdan oshib ketishi yoki undan kam bo'lishi mumkin. Agar zaxira to'liq ishlatilmasa, farq saqlanib qoladi va keyingi yilga o'tkaziladi.

Quyida 2024-yilda foydalanilmagan ta'tillar va bonuslar uchun zaxira yaratish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar ko'rsatilgan. Ijtimoiy sug'urta fondiga ajratmalar – 12% (misolda hisobga olinmagan) (3-jadval).

3-jadval. Foydalanilmagan ta'tillar uchun zaxira summasi.

Xodim	Foydalanilmagan ta'til kunlari soni	Foydalanilmagan ta'til uchun ta'minot miqdori, ming so'm	To'lanishi kutilgan mukofotlar, mingso'm
Alimov D.V.	28	7000	5000
Nazirov M.P.	44	2500	1500
Raxmonov A.S.	12	5200	5000
Muminov M.M.	34	4500	4000
Jami	-	19200	15500

Mavjud ma'lumotlarga asosanib, biz quyidagi buxgalteriya yozuvlari amalga oshiriladi:

Dt "Foydalanilmagan ta'tillar uchun zaxira yaratish xarajatlari" – 19200 ming so'm.

Dt "Mukofot uchun zaxira yaratish xarajatlari" – 15500 ming so'm.

Kt "Foydalanilmagan ta'tillar uchun zaxira" – 19200 ming so'm.

Kt "Mukofotlar uchun zaxira" – 15500 ming so'm.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Moliyaviy hisobotning moddolari xususiyati va vazifasiga ko'ra tizimli ravishda guruhlangan ko'plab xo'jalik jarayonlarini qayta ishlash natijasida shakllanadi. Har bir modda elementi moliyaviy hisobotda alohida taqdim etilishi kerak. Muhim bo'lmagan moddalar bir-biriga o'xshaydigan yoki bir maqsaddagi moddalar bilan birlashtirilishi kerak.

MHXS alohida buxgalteriya hisobini talab qilmaydigan, faqat moliyaviy hisobotlarni tayyorlash qoidalarini tartibga solganligi sababli, kompaniyalar ko'pincha transformatsiya usulini amalda qo'llaydilar. BHXS qoidalariga muvofiq tayyorlangan moliyaviy hisobotni MHXS hisobotiga o'zgartirish uchun zarur, to'g'ri va yetarli operatsiyalar (o'zgartirishlar, tuzatishlar) kompaniyaga kelajakda iqtisodiy foyda keltiradigan xarajatlarni tejash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi. 2017. strategy.regulation.gov.uz.

2. "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-son qarori, 2020 yil 24 fevral.
3. С.Н. Ташназаров. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида молиявий ҳисобот: муаммо ва ечимлар. Монография. Т.: "Наврўз" нашриёти. 2016 й. -290 бет.
4. Каримов А.А., Ибрагимов А.К, Ризаев Н.К, Имамова Н.М. Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари. Дарслик. – Т.: ТМИ. "Иқтисод-Молия", 2020 й. – 392 б.
5. Umarov Z.A., Ibragimov A.K., Rizaev N.K., Marpatov M.D.,– Banklarda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari / darslik – Т.: "IQTISOD-MOLIYA", 2019 – 500 b.
6. MHXS bo'yicha xalqaro komitet [http:// www. iask.org.](http://www.iask.org) /
7. MHXS – [http:// www. ifns. ru/](http://www.ifns.ru/)

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>